

Kood	Punktid
------	---------

XXVII AJALOO-OLÜMPIAAD

GÜMNAASIM

Eelvoor 8. veebruar 2020

EESTI 18. SAJANDIL

100 punkti

- 1. Otsustage, millised väited Põhjasõja puhkemise põhjuste kohta on tõesed, millised väärad. Tähistage vastus märkega „X“.**

Kõik õiged – 3p, 4-5 õiget – 2p; 1-3 õiget – 1p

3p

Väide	Tõene	Väär
Sõja puhkemise peamiseks põhjuseks olid usulised konfliktid.		
Sõja põhjuseks oli Rootsi riigi eesmärk laieneda, et muuta Läänemeri oma sisemereks.		
Naaberriigid soovisid näljahäda ja sisevastuolude tõttu Rootsi nõrgenemist ära kasutada.		
Poola soovis saada ligipääsu Läänemerele, et saada „akent Läände“ Läänemeresel kauplemiseks.		
Vene diplomaadid süüdistasid rootslasi ebaviisakas käitumises ning tsaari solvamises ja alandamises.		
Jõudis lõpule 25 aastat kestnud rahu Rootsi ja Taani vahel, mida Taani otsustas mitte enam pikendada.		

2. Täitke tabel Rootsit Põhjasõja alguses rünnanud riikide kohta.

Märkige tabelisse:

- a. riigi valitseja nimi Rootsi ründamise ajal;
- b. peamine piirkond, mille see riik pidi Rootsilt vallutama esialgse sõjaplaani kohaselt.

Kõik õiged – 3p; 4-5 õiget – 2p; 1-3 õiget – 1p

3p

Riik	Valitseja nimi	Piirkond, mis sooviti vallutada Põhjasõjas
Venemaa		
Taani		
Poola		

3. Pildil on üks esimesi täisportreena kujutatud Eesti talupoegi. Põhjasõja ajal levisid tema pildid massiliselt propagandaplakatil ja lendlehtedel, mida levitati kõikjal Euroopas. Vastake allika põhjal järgnevatele küsimustele.

3p

Mis oli pildil kujutatud isiku nimi?

.....

Mis lahinguga oli see isik seotud?

.....

Mida see isik selle lahinguga seoses tegi?

.....

.....

.....

.....

4. Lugege läbi allolev tekst ja vastake teksti kohta küsimustele.

2p

*Oh, ma vaene Tarto liin!
Mes sündi nüüd siin minoga,
perätu ma ole siin,
kes võib mo pääle kaeda?
Mo patt mulle tegi seda,
et mul johtu nii suur häda
seda peä nüüd tundma siin.
Oh, ma vaene Tarto liin!*

*Kui kik maa jo paljass aiije,
ning hääd rahvast ära riis
sis ta henel kirjä sai,
kumb teda sis siist ära viis,
paloti sis lin ning maa
lagedass kik tulega;
pilli minno ümbre siin.
Oh, ma vaene Tarto liin!*

(...)

(...)

Kes on luuleridade autor? 1p

Nimi:.....

Nimetage sündmus, mida tekstis on kirjeldatud, ning aasta, mil see sündmus toimus. 1p

Sündmus: .....

Aasta: .....

5. Selgitage, kes olid ja kuidas olid Põhjasõjaga seotud järgnevad isikud.

3p

Johann Reinhold von Patkul:.....

.....
.....

Boriss Šeremetjev:.....

.....
.....

Wolmar Anton von Schlippenbach: .....

.....
.....

6. Täitke tabel Põhjasõja lahingutest.

4p

Märkige tabelisse lahingu toimumise aasta ning lahingu tulemus.

Punkti annab iga tõene rida.

Lahingu nimi	Toimumise aasta	Lahingu tulemus
Erastvere lahing		
Hummuli lahing		
Poltaava lahing		
Tallinna vallutamine		

7. Reastage sellel aastal toimunud sündmused ajaliselt õigesse järjekorda. Lisage tabeli alla tõene aastaarv

Reastage sündmused ajaliselt õigesse järjekorda, alustades varaseimast.

3p

Kõik õiged – 2p; 1-3 õiget – 1p

☐	Rootslaste võit Narva lahingus
☐	Rootsi väed sunnivad Travendali rahuga Taanit sõjast väljuma.
☐	Saksi väed alustavad Riia linna piiramist.
☐	Rootsi vägede ning kuninga jõudmine Laiusele

a) Nimetage aasta, mil ülalmainitud sündmused toimusid. 1p .....

8. Mis rahuleping lõpetas Põhjasõja? Mis aastal see leping sõlmiti?

2p

Rahulepingu nimi: .....

Rahulepingu sõlmimise aasta: .....

9. Vastake küsimustele 18. sajandi Vene keisrinnade kohta.

9p

a) Pildil on Vene keisrinna aastatel 1725–1727.

Mis oli ta nimi? .....

Kes oli tema abikaasa? .....

Kust oli ta pärit? .....

.....

Kes sai Venemaa keisriks pärast tema surma?

.....

b) Pildil on Vene keisrinna aastatel 1730–1740. Kirjelduse järgi olevat ta olnud „pikk ja tugev, meheliku oleku ja häälega täidlusele kalduv naine, kes jättis välimuselt üsna hirmuäratava mulje“

Mis oli ta nimi? .....

Kes sai Venemaa keisriks pärast tema surma?

.....

Pildil olevale keisrinnale omas suurt mõju tema favoriit, Kuramaa hertsog ning hilisem Venemaa regent. Nimetage selle favoriidi nimi.

Favoriidi nimi: .....

.....

c) Pildil on Vene keisrinna aastatel 1741–1761.

Mis oli ta nimi? .....

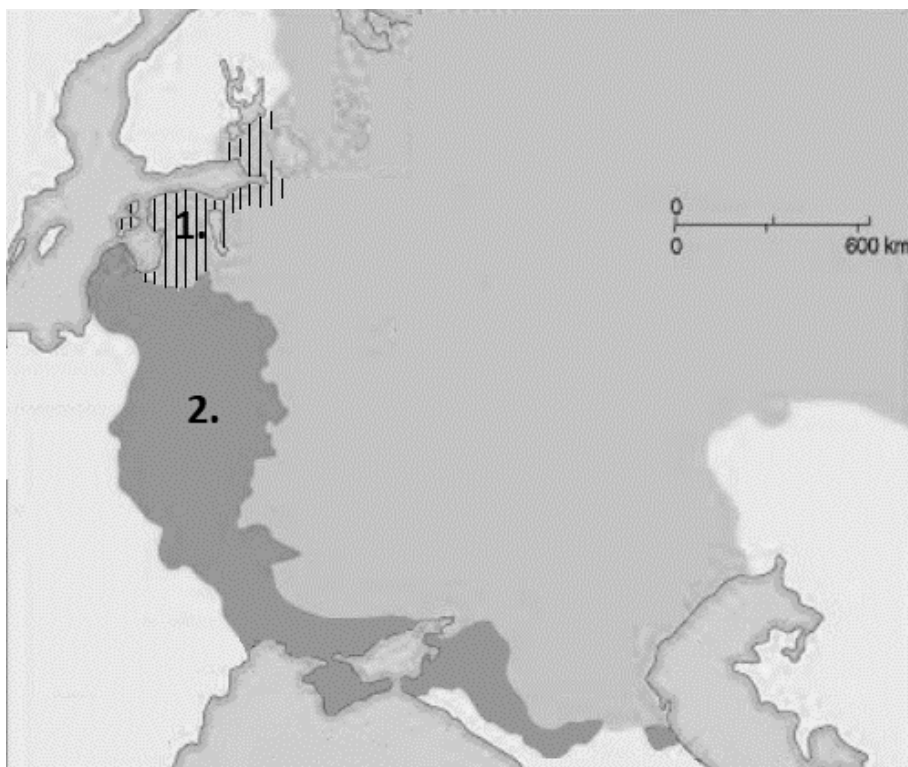
Kes sai Venemaa keisriks pärast tema surma?

.....

10. Töö kontuurkaardiga. Vastake järgnevatele küsimustele.

4p

Mis valitseja ajal vallutas Venemaa kaardil viirutatud, numbriga „1.“ tähistatud alad?

Valitseja nimi: .....

Mis valitseja ajal vallutas Venemaa kaardil tumedamalt värvitud, numbriga „2.“ tähistatud alad?

Valitseja nimi: .....

Mis riik kadus kaardilt selle valitseja tegevuse tagajärjel?

Riigi nimi: .....

Mis oli Venemaa pealinn selle valitseja ajal? **Märkige selle linna asukoht kaardile märgistusega „X“.**

Selle pealinna nimi: .....

11. Nimetage Venemaa keisrid, kellele omistatakse järgnevad tsitaadid.

3p

Näete, kui õnnetu ma olen. Oleksin ma astunud Preisi kuninga teenistusse, oleksin nüüd juba rügemendiülema kindralmajori või koguni kindralleitnandi aukraadis. Aga selle asemel toodi mind siia neetud maale ja tehti suurvürstiks.

Keiser: .....

Kui ma ütlen, et pärisorjad on samasugused inimesed nagu meiegi, riskin sellega, et mind hakatakse kividega loopima.

Keiser: .....

Venemaal on suur ainult see, kellega ma räägin, ja seni, kuni ma temaga räägin.

Keiser: .....

12. Keda 18. sajandi Venemaa valitsejatest võib pidada Paldiski ning Võru linna arengus kõige olulisemateks? Põhjendage oma vastust.

Punkti annab õige vastus koos korrektse põhjendusega.

2p

a) Valitseja, kes on enim mõjutanud **Paldiski** linna: .....

Põhjendus: .....

.....

.....

.....

.....

b) Valitseja, kes on enim mõjutanud **Võru** linna: .....

Põhjendus: .....

.....

.....

.....

.....

13. Millal, kelle poolt ja miks kehtestati Balti erikord ning asehalduskord?

6p

a) Balti erikord

Aasta, mil Balti erikord kehtestati: .....

Keiser, kelle poolt kehtestati Balti erikord: .....

Balti erikorra kehtestamise põhjus: .....

.....

.....

.....

b) Asehalduskord

Aasta, mil asehalduskord kehtestati: .....

Valitseja, kelle poolt kehtestati asehalduskord: .....

Asehalduskorra kehtestamise põhjus: .....

.....

.....

.....

14. Allpool on esitatud väited Balti erikorrast. Otsustage, kas need on tõesed või väärad.

Kinnitage oma seisukoht mäkega „X“ ja põhjendage oma valikut.

Punkti annab korrektne vastus koos põhjendusega

3p

Balti erikord suurendas baltisaksa aadlike karjäärivõimalusi.

jah

ei

Põhjendus: .....

.....

.....

Balti erikord tõi kaasa Eesti talurahva olukorra paranemise.

jah

ei

Põhjendus: .....

.....

.....

Balti erikorraga sai valitsevaks religiooniks Balti provintssides õigeusk.

jah

ei

Põhjendus: .....

.....

.....

15. Tähistage märkega „X“ tunnused, mis kehtivad Balti erikorra kohta, ning väited, mis kehtivad asehalduskorra kohta.

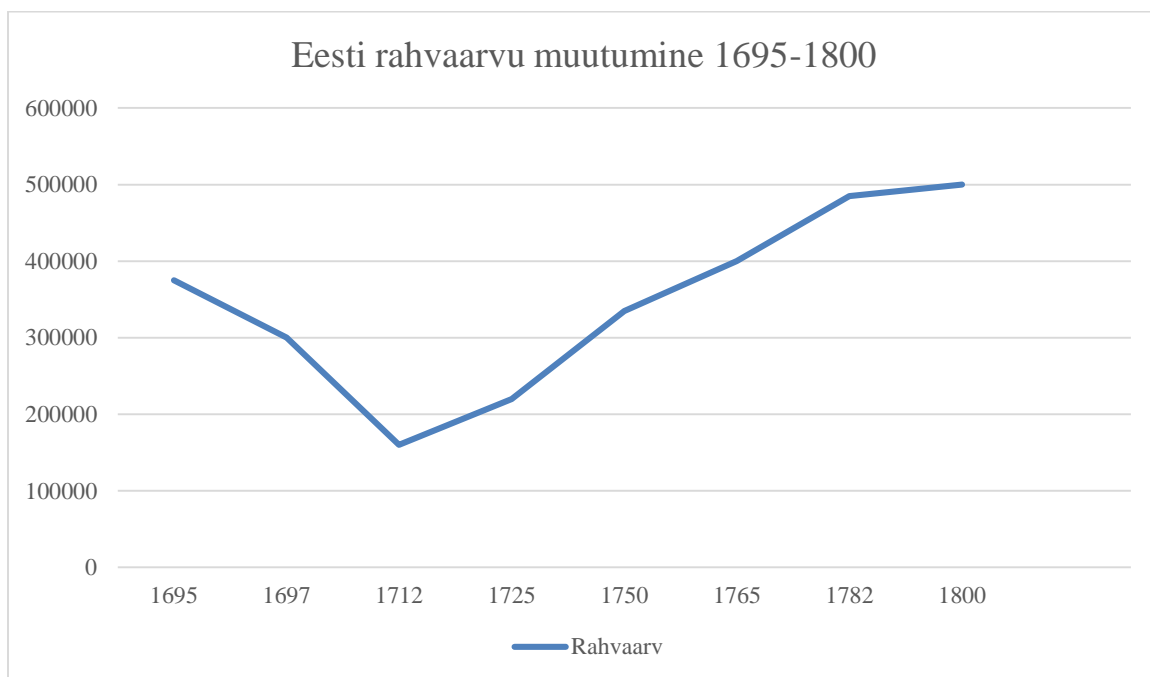
Kõik õiged – 3p; 5-7 õiget – 2p; 1-4 õiget – 1p.

3p

Tunnus	Balti erikord	Asehalduskord
Mõisate restitutsioon		
Mõisate kuulutamine aadlike pärusmõisateks e isiklikuks omandiks		
Balti provintse valitses Riias asehaldur.		
Balti provintse valitsesid Riias ja Tallinnas asetsevad kubernerid.		
Säilis tollipiir Balti provintside ning Venemaa vahel.		
Muudeti maakondade sisemisi piire ning loodi uued maakonnad.		
Linnade kodanikuõigused hakkasid laienema ka mittedaaklastele.		
Kehtestati pearahamaks.		

16. Vastake graafiku kohta esitatud küsimustele.

4p

a) Mis sündmus mõjutas Eesti rahvaarvu aastatel 1710–1712? Kui suur oli Eesti rahvaarv selle sündmuse järel?

Sündmus: .....

Eesti rahvaarvu suurus pärast seda sündmust: .....

b) Graafikult võib välja lugeda, et 18. sajandi teisel poolel on rahvastiku juurdekasv olnud erakordselt kiire – rahvaarv on rohkem kui kahekordistunud. **Nimetage kaks rahvaarvu kiire kasvu põhjust.**

1. ....
.....

2. ....
.....

17. Milline oli Eesti seisuslik ja rahvuslik koosseis 18. sajandil? Tõmmake ring ümber igas reas kõige täpsemale protsendinumbrile.

4p

Talupojad	60%	65%	70%	75%	80%	85%	90%	95%
Aadlikud	1%	2%	3%	4%	5%	6%	7%	8%

Sakslased	5%	10%	15%	20%	25%	30%	35%	40%
Venelased	1%	2%	3%	4%	5%	6%	7%	8%

18. Selgitage, mille poolest erinesid 18. sajandi Eestis teineteisest immatrikuleeritud aadlikud ning maiskondlased.

1p

Selgitus: .....

.....

.....

.....

.....

19. Baltisaksa mõisnike suhtumist talupoegadesse on nimetatud paternalistlikuks. Selgitage, mida see tähendab – milles seisnes paternalistlik hoiak mõisnike suhtumises talupoegadesse.

1p

Vastus: .....

.....

.....

.....

.....

20. Igast järgnevast viisikust on vaid üks vastus tõene. Tähistage tõene vastus märkega „X“.

4p

- a. Nii nimetati baltisaksa seisisliku omavalitsuse tähtsaimat organit, mis kogunes iga kolme aasta tagant

☐	Maanõunike kolleegium
☐	Maapäev
☐	Maanõukogu
☐	Landestaat
☐	Rüütelkond

- b. Just sellele tugines peamiselt aadlimõisate majandustegevus

☐	Mõisamaa rendist saadavale tulule
☐	Taludelt kogutavatele maksudele
☐	Soolakaubandusele
☐	Teravilja müügile
☐	Puidu müügile

- c. Just sellest sai mõisatele olulisim sissetulekuallikas 18. sajandi teisel poolel

☐	Linakasvatus
☐	Kartulikasvatus
☐	Rukki ning odra müük
☐	Põlevkivi kaevandamine
☐	Viinapõletamine

- d. See mõisahoone on ehitatud 18. sajandil

☐	Taagepera loss
☐	Vasalemma
☐	Õisu
☐	Laitse
☐	Purtse

21. Lugege läbi tekst ja vastake teksti kohta küsimustele.

5p

1. Mis puutub pärishärrade omandiõigusesse nende pärustalupoegade üle, siis sellele pandi alus maa esimesel vallutamisel; sest kui see provints mõõga ja saksa rüütliordu kaudu võideti ja tema valduseks langes, kaotas talupoegkond igasuguse vabaduse, nõnda et nad edaspidi ei olnud enam ühiskonna vabad liikmed, vaid pärisorjad ja kuulusid omandina mõisatele. (...) nad on jäänud tänaseni täielikku pärisorjusesse, samuti on neid pärisorjade ja sunnismaistena ühelt pärishärralt teisele pärandatud, müüdnud või muidu lepingutega edasi antud, võõrandatud ja isanda õigusega välja nõutud. (...)

2. Kuna rüütelkond määrab oma pärustalupoegade koormisi enda heaksarvamise järgi ise, järeldub sellest vastuvaidlematult, et rüütelkonnal on ka vaba voli oma pärustalupoegade vara oma heaksarvamisel suurendada, vähendada või muuta. (...)

3. Lõpuks, mis puutub rüütelkonna õigusesse oma pärustalupoegadele ihunuhtlust määrata, siis on ka üldiselt teada, et rüütelkonnale on see jäetud temale antud isanda õiguse põhjal, mille alusel tal endistel aegadel oli täielik õigus oma talupoegade elu ja surma üle. (...) Sellest hoolimata on rüütelkond jällegi omal vabal tahtel loobunud sellest oma õigusest ja kaelakohtuvõimust alluvate talupoegade üle, nii et seda peavad nüüd kõrge kroonu kohtud nii kroonu- kui ka eratalupoegade üle, kusjuures aga neil juhtumeil, mis ei kuulu kriminaalkuritööde alla ja enesega surmanuhtlust kaas ei too, pole härradel kodukari ja nuhtluseõiguse tarvitamist oma alamate ja talupoegade üle kaotanud (...) Ja sellele kodukarile ei saa õieti panna ega määrata mingeid piire, vaid selle pehmendamine on jäetud ainult härrade eneste teha. (...)

a) Kirjeldage, millised õigused on ülal oleva teksti kohaselt baltisaksa aadlikel talupoegadele.

.....

.....

.....

.....

b) Millega õigustatakse aadlike võimu talupoegade üle?

.....

.....

.....

.....

c) Millal, kelle poolt ja mis põhjusel on ülal olev tekst kirjutatud?

Aasta: .....

Kelle poolt: .....

Miks: .....

.....

.....

.....

.....

22. Eesti talupoegade õiguslikku olukorda parandati pisut 1765. aastal, mil Liivimaal võeti vastu nn positiivsed määrused. Määruste läbisurumise taga oli suurel määral all oleval pildil kujutatud kindralkuberner. Vastake küsimustele tema kohta.

3p

Mis oli pildil kujutatud kindralkubeneri nimi?

.....

Mis rahvusest ta oli? .....

.....

Mis muutus talupoegade elus „positiivsete määruste“ tagajärjel?

Kirjeldage vähemalt üht konkreetset muutust.

.....
.....
.....
.....

23. Selgitage, kuidas jõudsid valgustusideed Euroopast Eestisse.

1p

.....
.....
.....
.....
.....

24. Keda on pildidel kujutatud? Lugege läbi kirjeldused ning lõpetage laused.

6p

- a) Pildil kujutatud valgustaja tegutses pastorina ühes Liivimaa kihelkonnakeskuses ning pälvis tuntust koduloouurija ja literaadina. Oma neljaköitelises kogumikus „Topograafilisi teateid Eesti- ja Liivimaast“ andis ta põhjaliku ülevaate siinsest loodusest, haldusest, rahvastikust, kommetest, geograafiast ja majandusest. Lisaks andis ta välja ajakirja „Põhjamaa kirjutisi“ ning mitmeid teisi teoseid.

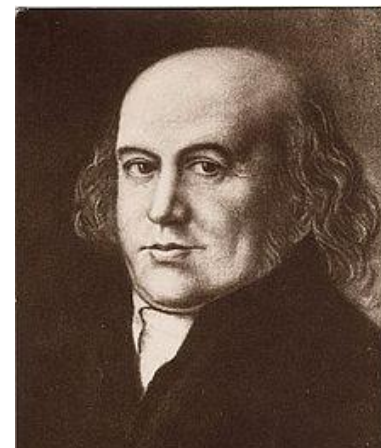

Pildil kujutatud isiku nimi: .....

.....

Kihelkonnakeskus, kus ta pastorina töötas: .....

- b) Pildil kujutatud valgustaja oli eelkõige seotud Lätiga. Tema 1796. aastal ilmunud peateos keskendus eeskätt baltisaksa aadli ründamisele. Selles käsitles ta esmakordselt Liivi- ja Eestimaa põlisrahvaid – lätlasi ja eestlasi – mitte üksnes rõhutud talupoegadena, vaid pärisorjade seisusesse surutud rahvusena, kelle areng on seeläbi kunstlikult pidurdatud.

Pildil kujutatud isiku nimi: .....

.....

Tema 1796. aastal välja antud peateose nimi: .....

.....

c) Pildil kujutatud mees töötas pastorina Viru-Nigulas, Lüganusel ja Äksis. 19. sajandi alguses toodi tema eestvedamisel eesti kirjakeelde õ-täht. Lisas andis ta 19. sajandi esimesel poolel välja hulganisti eestikeelset kirjandust. Esimese trükise andis ta aga välja 18. sajandi lõpus 1795. aastal. See teos põhjustas murrangu eestlaste lugema õppimisel.

Pildil kujutatud isiku nimi: .....

Raamat, mille ta andis välja 1795. aastal: .....

.....
.....

25. Järgnevates tekstides on kirjeldatud veel kolme 18. sajandi valgustajat. Lisage kirjelduste juurde sobivad nimed.

3p

a) Torma kiriku pastor. Oli mõjutatud kameralismist ning oli üks esimesi, kes hakkas laiemalt rääkima Eesti- ja Liivimaa talurahva pärisorjuse leevendamise 1750. aastatel, rõhutades, et talurahva seisundi parandamine on kasulik eelkõige riigile.

Isiku nimi: .....

b) Pastor ja koolilõpetaja Riia toomkoolis 1760. aastatel, hiljem mõjukas valgustaja Saksamaal. Rõhutas kultuuride paljusust ja ainulaadsust, olles nii kultuurrahvusluse innustaja paljude Austria-Ungari, Venemaa ja Türgi impeeriumi rõhutatud rahvaste hulgas. Avaldas Euroopa rahvalaulude kogumiku, mis sisaldas ka eesti ja läti rahvalaule.

Isiku nimi: .....

c) Saksamaalt Weimarist pärit üleeuroopalise kuulsusega näitekirjanik, kes 18. sajandi lõpus tegutses Tallinnas. Ta pani 1784. aastal aluse Tallinna amatöörteatrile, millest hiljem kasvas välja kutseline teater.

Isiku nimi: .....

26. 18. sajandil arenes hoogsalt ka eestikeelne kirjasõna. Allpool on välja toodud kaks 18. sajandi eestikeelset kirjandusteost. Vastake nende kohta küsimustele.

6p

- a) Parempoolsel pildil on kujutatud üht 1766. aasta väljaannet, mida peetakse esimeseks eestikeelseks omataoliseks. Vastake küsimustele:

Mille poolest oli see väljaanne esimene? .....

Kes oli selle väljaande autor? .....

Kes tõlkis selle väljaande eesti keelde? .....

- b) Vastake küsimustele ka teise teose kohta:

Mis aastal avaldati see teos eesti keeles? .....

Kes oli selle teose peamine eesti keelde tõlkija? .....

Selgitage, kuidas mõjutas selle teose eesti keeles väljaandmine eesti kirjakeele arengut! .....

27. Märkige märkega „X“ õiged vastused: millised väited kehtivad pietismi, millised hernhuutluse, millised teoloogilise ratsionalismi kohta ning millised väited ei kehti mitte ühegi mainitud usulise liikumise kohta?

10 õiget – 4p; 8-9 õiget – 3p; 5-7 õiget – 2p; 1-4 õiget – 1p.

4p

Põhimõte	Pietism	Hernhuutlus	Ratsionalism	Mitte ükski
Selle liikumise rajajaks oli Philipp Jakob Spener teosega „Pia Desideria“.				
See liikumine levis massiliselt eesti talupoegade seas.				
See liikumine rõhutas lihtsat südameusku. Piiblit võrreldi karkudega, mida ei vajatud, kui Kristus on südames.				
See liikumine oli enim seotud valgustusfilosoofiaga.				
Selle liikumisega kaasnes rahvariiete ja ehete hävitamine ning kõrtside sulgemine.				
See liikumine väärtustas Eesti rahvausundit ja mütoloogiat.				
Selle liikumise juured ulatuvad Tšehhi usu-uuendaja Jan Husini.				
Selle liikumise järgijad eitasid pärispattu ning leidsid, et õndsaks saavad kõik inimesed, kuna Kristus on lunastanud kõigi patud.				
Selle liikumise keskus asus Saksamaal Halles.				
Selle liikumisega seostatakse prohvet Maltsveti ja maltsvetlaste tegevust.				

28. Selgitage mõistete „pietism“ ja „hernhuutlus“ etimoloogiat ehk päritolu – mis sõnadest need sõnad pärinevad, mida need sõnad tähendavad?

2p

Mõiste „pietism“ : .....

.....

Mõiste „hernhuutlus“: .....

.....

29. Selgitage, kuidas olid hernhuutluse ehk vennastekoguduste liikumisega seotud Nikolaus Ludwig von Zinzendorf, Tallima Paap ning Elisabet I (Jelizaveta Petrovna)?

3p

Nikolaus Ludwig von Zinzendorf: .....

.....

.....

.....

Tallima Paap: .....

.....

.....

.....

Elisabet I: .....

.....

.....

.....

Olümpiaaditöös on kasutatud järgmiseid illustratsioone: ül 3 Horisont 4, 2011, lk 10; ül 9 Tsaaride aeg: Venemaa ajaloost 1917. aastani. Mati Laur, lk 81, 86, 90; ül 22 Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa. Rootsi ajast 20. sajandi alguseni. Pärtel Piirimäe, Marten Seppel, Andres Andersen, Ago Pajur; lk 53; ül 24 Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa. Rootsi ajast 20. sajandi alguseni. Pärtel Piirimäe, Marten Seppel, Andres Andersen, Ago Pajur; lk 68, Eesti ajalugu II gümnaasiumile. Lauri Vahtre, Mart Laar. Tallinn: Maurus; lk 142; ül 26 Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa. Rootsi ajast 20. sajandi alguseni. Pärtel Piirimäe, Marten Seppel, Andres Andersen, Ago Pajur. lk 59, http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/Pietismi_ja_vennastekoguduse_m%C3%B5jud/